

IEVA VĪTOLA

Latvijas Kultūras akadēmija
ieva.vitola@lka.edu.lv
ORCID 0000-0002-6111-8753

LOTE KATRĪNA CĒRPA

Latvijas Kultūras akadēmija
lote.katrina.cerpa@lka.edu.lv
ORCID 0009-0004-7734-5522

Kazdangas *genius loci* jeb vietas gars nemateriālā kultūras mantojuma elementos

Kopsavilkums

Šī raksta mērķis ir izziņāt iedzīvotāju/cilvēku vietas identitātes un nemateriālā kultūras mantojuma saikni, kā arī identificēt nemateriālā kultūras mantojuma elementus, kas stiprina Kazdangas (neliela ciema Dienvidkurzemes novadā) vietējo iedzīvotāju vietas identitāti un veido Kazdangas *genius loci* jeb vietas garu. Rakstā tiek identificēti Kazdangai raksturīgie nemateriālā kultūras mantojuma elementi, kas vienlaikus atklāj iedzīvotāju vietas identitāti. Pētījums balstīts kvalitatīvā metodoloģijā, īstenojot padziļinātas, daļēji strukturētas intervijas, kultūrvēsturisku vietu apsekošanu un etnogrāfisko novērojumu.

Jēdziens *genius loci* ietver gan materiālos, gan nemateriālos vietas elementus. Tas ir saistīts ar cilvēku pieredzēm un atmiņām, kas tiek pārmantotas paaudzēs, tādējādi radot kopīgu piederības sajūtu vietai. *Genius loci* ietver arī neredzamās vietas pieredzes, kas ir cilvēku apziņā, tostarp arī vietai raksturīgo nemateriālo kultūras mantojumu – mutvārdu zināšanas, rituālus, paražas un amatniecības prakses u. c.

Rakstā izvērtēts, kā Kazdangai raksturīgais nemateriālais kultūras mantojums veido cilvēku vietas identitāti, analizē izmantojot četras vietas identitātes dimensijas, kas ir saistāmas ar kultūras mantojumu – atšķirīgums, pašapziņa, nepārtrauktība, pazīstamība. Kazdangas ciemam raksturīgās nemateriālā kultūras mantojuma prakses un iedzīvotāju pārmantotās zināšanas stiprina viņu saikni ar vietu, veidojot unikālu vietas identitāti. Kazdangas nemateriālais kultūras mantojums ir būtisks iedzīvotāju vietas identitātes veidošanā, tas veido Kazdangas vietas garu jeb *genius loci*.

Raksturvārdi: vietas identitāte, nemateriālais kultūras mantojums, *genius loci*, Kazdanga, kvalitatīvā metodoloģija.

KAZDANGA *GENIUS LOCI* OR SPIRIT OF PLACE IN THE ELEMENTS OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

KAZDANGAS *GENIUS LOCI*
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

KAZDANGA *GENIUS LOCI*
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Summary

The aim of this article is to explore the relationship between the spirit of place, or *genius loci*, place identity, and intangible cultural heritage, with a particular focus on the village of Kazdanga in the South Kurzeme Region. This study identifies the elements of Kazdanga's intangible cultural heritage that reveal the place identity of its inhabitants. The research employs a qualitative methodology, utilising in-depth, semi-structured interviews, cultural heritage site surveys, and ethnographic observation.

The concept of *genius loci* encompasses a place's tangible and intangible elements. It is intrinsically linked to individuals' experiences and memories, transmitted through generations, fostering a shared sense of belonging. *Genius loci* includes the invisible experiences embedded in people's minds, encompassing the intangible cultural heritage of a place – such as oral traditions, rituals, customs, and crafts.

This paper examines how the intangible cultural heritage of Kazdanga shapes the place identity of its residents by analysing four dimensions of place identity connected to cultural heritage: distinctiveness, self-esteem, continuity, and familiarity. The practices and knowledge that constitute the intangible cultural heritage of Kazdanga enhance the inhabitants' connection to their locale, thereby creating a unique place identity. The intangible cultural heritage of Kazdanga is fundamental to the identity of its people, forming the *genius loci* of Kazdanga.

Keywords: place identity, intangible cultural heritage, *genius loci*, Kazdanga, qualitative methodology.

Ievads

Latvijā 2021. gadā īstenotās administratīvi teritoriālās reformas rezultātā līdzšinējo 119 vietējo pašvaldību vietā tika izveidotas 43 jaunas pašvaldības (Valsts Zemes dienests 2021), kā rezultātā ir aktualizējusies arī vietas identitātes nozīme. Jaunizveidotās pašvaldības ir jauna izaicinājuma priekšā, tā ir kopīga novada identitātes radīšana, ko nav iespējams izdarīt bez mazāko administratīvo vienību, piemēram, ciemu, vietas identitātes izzināšanas. Šajā rakstā tuvāk apskatīta Kazdangas ciema iedzīvotāju vietas identitāte, mēģinot analizēt nemateriālā kultūras mantojuma elementus, kas to stiprina, ņemot vērā, ka nemateriālais kultūras mantojums ir būtisks elements vietas identitātes konstruēšanā (Qiu 2023: 1). Nemateriālais kultūras mantojums ietver mutvārdu tradīcijas un izpausmes, tostarp valodu kā nemateriālā kultūras mantojuma nesēju, skatuves mākslu, paražas, rituālus, svētku pasākumus,

zināšanas, paradumus, kas saistās ar dabu un visumu, tradicionālos amatniecības izstrādājumus, amatniecības prakses (UNESCO 2003). Kultūras mantojums ļauj kopienai apzināties sevi gan šodien, gan nākotnē. Tas kalpo kā enkurs strauju pārmaiņu laikā, saglabājot kopienas identitāti un atmiņu (Girard, Vecco 2019: 485).

Kazdangas ciems ietilpst Dienvidkurzemes novadā, kas tika izveidots, apvienojot astoņus iepriekš esošus novadus – Grobiņas, Aizputes, Rucavas, Pāvilostas, Durbes, Nīcas, Priekules un Vaiņodes. Šobrīd Dienvidkurzemes novadu veido 31 administratīvā vienība – 5 pilsētas un 26 pagasti, no kuriem viens ir Kazdangas pagasts (Dienvidkurzemes novads 2021).

Šī raksta mērķis ir izziņāt iedzīvotāju/cilvēku vietas identitātes un nemateriālā kultūras mantojuma saikni, kā arī identificēt nemateriālā kultūras mantojuma elementus, kas stiprina Kazdangas vietējo iedzīvotāju vietas identitāti un veido Kazdangas *genius loci* jeb vietas garu.

Vietas identitāte un *genius loci*

Norvēģu arhitekts un arhitektūras teorētiķis Kristians Norbergs-Šulcs (*Christian Norberg-Schulz*, 1926–2000), mēģinot skaidrot vietas jēdzienu, to cieši saista ar *genius loci* jeb vietas garu. Viņš vietu definē kā telpu (*space*) ar atšķirīgu raksturu, savukārt *genius loci* tiek uzskatīts par realitāti, ar ko cilvēks saskaras ikdienā – tas ir elementu kopums ar to materiālo būtību, formu, faktūru un krāsu. (Vecco 2019: 225) *Genius loci* jeb vietas gars būtu skaidrojams arī kā nozīmju kopums, ko konkrēta vieta ietver (Vecco et al. 2020: 66). Šie dažādie elementi (materiālie, nemateriālie) kopā nosaka vides raksturu, kas ir vietas būtība. Vietu galvenokārt nosaka tās raksturs jeb atmosfēra (Vecco 2019: 225).

Genius loci jēdziens attiecas uz vietas izjūtu, vietas unikālo raksturu, kā arī vietas identitāti. Tas ietver sajūtas, noskaņas un attieksmi, kas saistītas ar kādu vietu, kā arī kultūrvēsturisko kontekstu, kas veido vietas identitāti. Vietas gars ir tas, kas savieno vides materiālos un ar konkrēto vidi saistītos nemateriālos elementus, veidojot vietas būtību un unikalitāti. Jēdziena pamatā ir ideja, ka cilvēki, kas pavada laiku konkrētā vietā, veido tās atmosfēru un raksturu. Ar savu klātbūtni, mijiedarbību, atmiņām un saiknēm cilvēki veicina vietas unikālas identitātes rašanos. Cilvēku ietekme uz *genius loci* ir plašāka nekā tikai fiziska klātbūtne, tā ietver arī kopīgu pieredzi, kas ir gūta konkrētā vietā vai arī saistās ar to (Lokas et al. 2023).

Pētniece Marilena Veko (*Marilena Vecco*) savukārt piedāvā *genius loci* jēdzienu uztvert kā metajēdzienu. Laika gaitā vieta bagātinās ar dažādām vērtībām un nozīmēm, kas pārstāv dažādus laika gaitā izveidojušos slāņus. Tāpēc *genius loci* var uzskatīt par asemblāžu – *genius loci* ir sociāla, kultūras un vides vienība, vienlaikus realitāte, kas konstruēta specifiskos vēsturiskos, kultūras un dabas procesos. *Genius loci* metajēdziena pamatā ir pieņēmums, ka tas sastāv no dažādiem slāņiem, katrs slānis ir nozīmīgs. Tas ietver bioloģisko, sociālo, vides, fizisko un cilvēcisko dimensiju. Kultūrsocioloģe Veko piedāvā, ka *genius loci* pamatā ir trīs slāņi – redzamais, taustāmais, materiālais slānis; neredzamā vietas pieredze, kas ir cilvēka apziņā; cilvēka un dabas darbības pamatprocesi ar to savstarpējām attiecībām (Vecco 2019: 229).

KAZDANGAS *GENIUS LOCI*
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

KAZDANGA *GENIUS LOCI*
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Kā iepriekš minēts, *genius loci* attiecas arī uz vietas izjūtu un vietas identitāti. Vietas izjūta ir jēdziens, kas skaidro, kā cilvēki ir pieķērušies telpiskajai videi, kurai tiek piešķirta nozīme. Taču jāuzsver, ka vietas izjūta ir grūti definējams jēdziens, jo tās nemateriālais un subjektīvais raksturs apgrūtina izpēti (Dameria et al. 2020: 140). Kultūras mantojuma pētniece Kristina Dameria (*Christin Dameria*) ar kolēģiem ir izveidojusi vietas izjūtas konceptuālo ietvaru kultūras mantojuma kontekstā, kas iekļauj trīs galvenās dimensijas – vietas identitāti, piesaisti vietai, atkarību no vietas (Dameria et al. 2020: 149).

Humanitārajās un sociālajās zinātnēs mēdz analītiski nošķirt divus vietas identitātes aspektus. Viens no tiem attiecas uz vietai raksturīgās dabas, kultūras iezīmēm, kas tiek izmantotas politikas, reģionālā mārketinga, tūrisma, pārvaldības diskursos, lai atšķirtu vienu vietu no citām. Savukārt otrs vietas identitātes aspekts attiecināms uz cilvēku identificēšanos ar vietu (Peng et al. 2020), kā arī uz vietas ieguldījumu cilvēka identitātē, ko nodrošina vietas īpatnību simbolizētās nozīmes un vērtības.

Vietas rakstura un būtības veidošanā nozīmīgs elements ir *genius loci*, kas ietver gan materiālos vietas elementus, gan netveramās cilvēku pieredzes, kas gūtas vietā vai saistītas ar to. Vietas gars ir cieši saistīts ar vietas izjūtu, kas ietver arī vietas identitāti, cilvēku identificēšanos ar vietu. *Genius loci* caurauž cilvēku vietas identitāti.

Kultūras mantojums un *genius loci*

Kā minēts iepriekš, vietas gars jeb *genius loci* ietver gan noteiktas teritorijas materiālos elementus (ēkas, infrastruktūru), gan

nemateriālos elementus (vietā ietvertās nozīmes, simbolus, ar to saistītās sajūtas, noskaņas, attieksmes). *Genius loci* veidošanā būtiska nozīme ir iedzīvotājiem, kas pavada laiku konkrētā vietā. Vietas gars ietver arī kopīgu pieredzi, kas ir gūta noteiktajā vietā vai saistās ar to. Ņemot vērā arī Veko piedāvāto ideju, ka *genius loci* ir metajēdziens, kas sastāv no trim slāņiem, no kuriem viens ir neredzamā vietas pieredze cilvēka apziņā, ir iespējams izvirzīt apgalvojumu, ka cilvēka gūtās vietai raksturīgās nemateriālā kultūras mantojuma pieredzes ir būtiskas vietas gara jeb *genius loci* veidošanā un ir cieši saistītas ar to. *Genius loci* ietver arī cilvēku vietas identitāti, savukārt nemateriālais kultūras mantojums, kas raksturīgs konkrētai vietai, var palīdzēt vietas iedzīvotājiem veidot un stiprināt to.

Nemateriālais kultūras mantojums, kas attīstās, mijiedarbojoties ar apkārtējo vidi, ir paaudžu paaudzēs pārmantojams, saista pagātņi, tagadni un nākotni, kā arī nodrošina identitātes un stabilitātes sajūtu (Kermani et al. 2016: 406). Nemateriālo kultūras mantojumu bieži vien atzīst par daļu no vietas vai kopienas kultūras mantojuma. Šo mantojumu kopiena veido un rada atkarībā no tās attiecībām ar vietu, vēsturi un mijiedarbību ar dabu (Vecco et al. 2020: 65). Nemateriālo kultūras mantojumu mēdz interpretēt arī kā cilvēku atbildes reakciju uz apkārtējo vidi, šis mantojums nodrošina identitātes un nepārtrauktības sajūtu, ļaujot saglabāt kultūras daudzveidību un cilvēka radošumu (Lee 2016: 3). Ņemot vērā iepriekš minēto, nemateriālais kultūras mantojums ir būtisks elements cilvēku vietas identitātes veidošanā.

Kultūras mantojuma un vietas identitātes saiknes pētniece Stefānija Hauke (*Stephanie Hawke*) piedāvā ideju, ka kultūras mantojums ir saistāms ar trim identitātes dimensijām, ko vieta veicina – kultūras mantojums, kas raksturīgs konkrētai vietai, stiprina vietas iedzīvotāju (1) atšķirīgumu, (2) nepārtrauktības sajūtu, (3) pašapziņu (Hawke 2012). Savukārt Dameria piedāvā vēl ceturto cilvēku vietas identitātes dimensiju, kas ir saistāma ar vietai raksturīgo kultūras mantojumu – pazīstamība (*familiarity*) (Dameria et al. 2020: 149).

Saikne ar vietas īpatnībām var ļaut cilvēkam justies atšķirīgam no citiem, un tādējādi vieta var veicināt **atšķirīguma** izjūtu. Mantojuma kontekstā atšķirīgums izskaidro pārliecību, ka vieta ir unikāla, to veido materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma aspekti, un tā var būt daļa no indivīda pašidentitātes. Hauke, 2012. gadā izzinot Ziemeļu Peninu reģiona (Anglija) iedzīvotāju vietas identitāti,

uzvēra, ka tieši nemateriālā kultūras mantojuma elementi, kas saistāmi ar vietu, var radīt vietas iedzīvotājos atšķirīguma sajūtu no citu vietu iedzīvotājiem – šajā gadījumā tie bija elementi, kuri saistāmi ar izolāciju un nošķirtību, kas veidoja iedzīvotāju vietas identitāti (Hawke 2012: 37, 38).

KAZDANGAS *GENIUS LOCI*
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

Vieta un tai raksturīgais kultūras mantojums var stiprināt arī vietas iedzīvotāju **pašapziņu**, kas savukārt rada pozitīvu saikni ar vietu un palīdz ar to identificēties. Iedzīvotājos var rasties lepnuma sajūta saistībā ar kādu atšķirīgu vai vēsturisku vietu, kas atrodas viņu apdzīvotajā teritorijā. Haukes veiktajā pētījumā Ziemeļu Peninu reģiona iedzīvotāji izjuta lepnumu par savām zināšanām (Hawke 2012: 37), kas pārmantotas no industriālās revolūcijas priekštečiem, tā atklājot, ka arī vietai raksturīgie nemateriālā kultūras mantojuma elementi var stiprināt iedzīvotāju vietas pašapziņu.

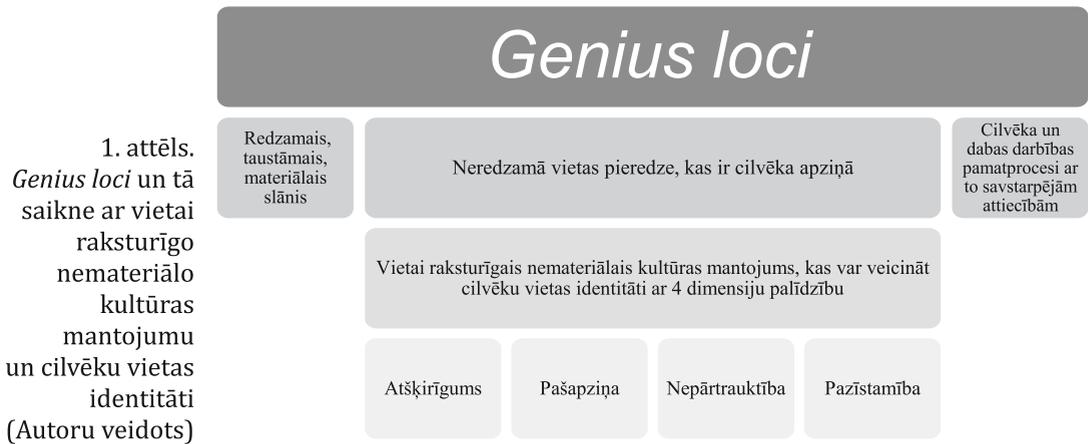
KAZDANGA *GENIUS LOCI*
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Nepārtrauktība ir vietas identitātes dimensija, kas ļauj cilvēkam saskatīt līdzību starp sevi un vietu tādā veidā, ka vieta atspoguļo to, kas šis cilvēks ir. Kultūras mantojums veicina vietas identitāti, atbalstot nepārtrauktības sajūtu laika gaitā (Dameria et al. 2020: 149). Nepārtrauktības sajūtai ir divi veidi – ar vietu saistīta un ar vietu saskanīga nepārtrauktība. Nepārtrauktības sajūtu var panākt, atsaucoties uz vietu kā cilvēka dzīves vidi (vai arī, piemēram, dzimtas dzīves vidi) – tā ir ar vietu tieši saistīta nepārtrauktība (Hawke 2012: 38). To var skaidrot, piemēram, ar elementiem, kas saistīti ar atmiņu par dzimtas vēsturi, kas cilvēkiem var asociēties ar konkrētām dzimtas mājām, ēkām (Dameria et al. 2020: 148). Vieta cilvēkam var nodrošināt nepārtrauktības sajūtu arī tad, ja tā piedāvā tādu vērtību kopumu, kas ir saskaņā ar cilvēka priekšstatu par sevi – tā ir ar vietu saskanīga nepārtrauktība. Šādu nepārtrauktības sajūtu var nodrošināt, piemēram, vietai raksturīgie nemateriālā kultūras mantojuma elementi, kas pauž konkrētas vērtības, kas var būt saskanīgas ar iedzīvotāju vērtībām (Hawke 2012: 38).

Pazīstamības sajūtu vietas iedzīvotājiem var radīt tuvība ar vietas fizisko vidi, kā arī cilvēku savstarpējās saiknes konkrētajā teritorijā. Kultūras mantojuma kontekstā pazīstamība var ietvert gan materiālus, gan nemateriālus elementus. Piemēram, materiālā kultūras mantojuma objekta pazīšana ietver zināšanas gan par tā formu, gan par funkcijām, gan ietvertajiem simboliem. Šādas zināšanas savukārt var būt pārmantotas no iepriekšējām paaudzēm, līdz ar to būtu klasificējamās kā nemateriālais kultūras mantojums. Pazīstamības sajūta ir būtiska arī iedzīvotāju sociālajai saiknei ar

vieta – tā var radīt piederības sajūtu kopienai, kurā valda vienotas vērtības, kas, piemēram, tiek izpaustas ar nemateriālā kultūras mantojuma palīdzību (Dameria et al. 2020: 149).

Lai labāk varētu atspoguļot vietas gara jeb *genius loci* saikni ar iedzīvotāju nemateriālā kultūras mantojuma pieredzēm un vietas identitātes elementiem, izveidota vizualizācija (sk. 1. attēlu).

Pētījuma dizains un metodoloģija

2023. gada vasarā Latvijas Kultūras akadēmija īstenoja pētniecības projektu "Dzīvais kultūras mantojums Kazdangā" ar galveno uzdevumu – identificēt nemateriālā kultūras mantojuma izpausmes Kazdangā un izziņāt Kazdangas kultūrtelpu mūsdienās. Pētījums tika īstenots kvalitatīvā metodoloģijā, ietverot padziļinātas, daļēji strukturētas intervijas, kultūrvēsturisku vietu apsekošanu, etnogrāfiskā novērojuma veikšanu. Lauka darba laikā, kas ilga četras dienas, pētnieki veica 23 padziļinātas, daļēji strukturētas intervijas ar vietējiem Kazdangas iedzīvotājiem.

Tika īstenota mērķtiecīgā respondentu izlase – intervijām tika uzrunāti Kazdangas iedzīvotāji, kuri ir iesaistīti Kazdangai raksturīgā nemateriālā kultūras mantojuma prakšu saglabāšanā. Kā arī tika īstenota "sniega pikas" respondentu izlase (Ņikišins 2023) – ar mērķtiecīgās izlases palīdzību identificētajiem respondentiem tika lūgts norādīt/ieteikt respondētus, kas dzīvo Kazdangā un interesējas par vai uztur Kazdangai raksturīgās nemateriālā kultūras mantojuma prakses. Pirms lauka darba veikšanas tika sagatavotas padziļināto, daļēji strukturēto interviju vadlīnijas, kas balstījās 2003. gadā pieņemtajā UNESCO Konvencijā par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu – Kazdangas iedzīvotājiem

tika uzdoti jautājumi, lai noskaidrotu to, kā konvencijā norādītās nemateriālā kultūras mantojuma izpausmes ir novērojamas un izpaužas ikdienā.

Lai sistemātiski analizētu pētījumā gūtos empīriskos datus, tika izvēlēta tematiskā datu analīze, galvenie temati datu analīzē bija dažādie Kazdangai raksturīgie nemateriālā kultūras mantojuma elementi. Šajā rakstā tiek atspoguļots, kā Kazdangai raksturīgais nemateriālais kultūras mantojums ir saistāms ar cilvēku vietas identitāti veidojošajām četrām dimensijām (atšķirīgums, pašapziņa, nepārtrauktība, pazīstamība), tādējādi veidojot cilvēku vietas identitāti un vietas garu jeb *genius loci*.

KAZDANGAS *GENIUS LOCI*
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

KAZDANGA *GENIUS LOCI*
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Kazdangas nemateriālā kultūras mantojuma raksturojums un tā saikne ar cilvēku vietas identitāti

Mūsdienās Kazdangas nemateriālo kultūras mantojumu veido gan teikas un nostāsti par Kazdangas pili un parku (parka objektiem, piemēram, riņķa krustiem, Vaidu tiltu, Mērkaķbūdu, kapenēm u. c.) un tās īpašnieku baronu Manteifeli (*Karl Georg Manteuffel*, 1846–1895), gan dažādi atmiņu un personīgās pieredzes stāsti par apkārtnes vietām (Valātas pilskalnu, Velnakmeni, Pūceskalnu, Kapleju u. c.). Nedaudz saglabājusies ir arī kazdandznieku valoda jeb vietējā izloksne, kurai raksturīgi dažādi apvidvārdi, piemēram, *naģe*, *puce*, *krizdole*, *sprūte*, *rācenis*, *knausis*, *ķocis*, *gruži* u. c. un izteicieni, piemēram, *žēluma gals*, *tā viš i*, *mazie ancīši* u. c. Pie iecienītiem tradicionāliem ēdieniem noteikti minami sklandrausi, kas, lai arī ir visai Kurzemei raksturīgs kulinārais mantojums, Kazdangā arī tiek cepti un ēsti. Vairāki satiktie kazdandznieki joprojām mājās vāra un strebj skābputru – ēdienu, kas ir ļoti sens un Latvijā līdz mūsdienām saglabājies tikai Kurzemē. Vēl viena raksturīga lieta Kazdangai ir zivju ēdieni – ceptas, žāvētas vai galertā sagatavotas karpas. Tas skaidrojams ar jau muižas laikos izveidotajiem Kazdangas dīķiem, vēlāk – Kazdangas tehnikuma laiku un zivkopju apmācībām tajā un labi attīstīto zivsaimniecību kolhoza laikā. Vairākās intervijās teicēji atklāja, ka joprojām mēdz ikdienai un tautas medicīnai ievākt un izmantot zāļu tējas – vairāki no respondentiem ārstniecības augus mēdz lasīt Valātas pilskalna pļavās. Turklāt šī tradīcija tiek izmantota arī uzņēmējdarbībā, piemēram, Brūnu ģimene no salasītajiem augiem gatavo zāļu tēju maisījumus, pirtniece Māra Tīmane savus ciemiņus cienā ar pašas lasītām zāļu tējām u. c. Kazdangā tiek svinēti arī kopienai svarīgi svētki: agrāk Kazdangas tehnikums bija viena no galvenajām svētku

norises vietām (tur notika dažādi pasākumi, piemēram, Kartupeļu balles, karnevāli, salidojumi, konkursi) vai Valātas pilskalns, kur kolhozs vērienīgi svinēja Jāņus, tagad nozīmīgi ir Parka svētki un Vasaras saulgrieži, kad Kazdangas Dzirnezerā notiek raganu dedzināšana. Kopiena regulāri pulcējas arī dažādos sporta svētkos, sacensībās un spēlēs (sk. tālāk).

2023. gada pētījumā iegūtie dati apliecina, ka Kazdangai raksturīgais nemateriālais kultūras mantojums ir būtiska daļa no vietējo cilvēku vietas identitātes veidošanas. Analizējot Kazdangas nemateriālo kultūras mantojumu un tā saistību ar cilvēku vietas identitāti veidojošajiem četriem elementiem/dimensijām, atklājas arī Kazdangai raksturīgais *genius loci* jeb vietas gars.

ATŠĶIRĪGUMS

Kazdangas atšķirīgumu veido, pirmkārt, vieta un tās galvenā kultūrvēsturiskā mantojuma vērtība – Kazdangas pils (celta 19. gadsimta sākumā, arhitekts Johans Berlics (*Johann Georg Adam Berlitz*, 1753–1837)) un muižas parks, kas ir ievērojams gan tā platības (196 ha), gan dendroloģiskās daudzveidības ziņā.

Intervijās satiktie kazdandznieki zina ne tikai daudz teiku un nostāstu par pili un dažādām vietām parkā, kā arī par barona Manteifeļa piedzīvojumiem, pils ir arī cieši saistīta ar lauksaimniecības tehnikumu (dibināts 1930. gadā, pirms tam no 1923. gada pilī atradās lauksaimniecības skola), kas noteica gan ciema populāciju (tehnikuma laikā ciemā bija daudz vairāk iedzīvotāju, mācību iestādes pedagogu dēļ Kazdanga bijusi “inteliģentāka”), gan kopienas struktūru (Kazdangā joprojām vērojams kopienas iedalījums – tie, kuri dzīvo “augšā” jeb Valātas pusē, kolhozā, un tie, kuri – “lejā” jeb tehnikumā), gan veidoja aktīvu kultūras un sporta dzīvi. Daudzu vietējo apziņā Kazdangas pils un tehnikums ir sinonīmi – “manā bērnībā pils ēka tika saukta par tehnikumu, ne par pili” (LKA_K_8).

Tehnikuma dēļ Kazdangā ienāca, palika jauni cilvēki. 80. gados viņiem nebija mācībspēka pietiekoši, palika par apmācību instruktoriem, pedagogiem. Tehnikums deva lielu pienesumu Kazdangai – un tie bija skoloti cilvēki. (LKA_K_7)

Tehnikuma laikā bija divas pilna laika frizētavas, trīs veikali, ēdnīca strādāja pilnu darba laiku. Dzīve kūsāja vairāk, notika daudzas balles, bērnudārzā bija rindas, klases bija pilnas – esot bijuši gadījumi, kad ir bijušas pat divas paralēlas klases. (LKA_K_22)

Lielai daļai Kurzemes lauku jauniešu tā (tehnikums) bija iespēja izglītoties – koptgalds, stipendija, izglītība. Lielākā daļa Kurzemes lauksaimnieku ir nākuši no Kazdangas tehnikuma. Pasniedzēji – personības veicināja kultūras dzīvi Kazdangā. Piemēram, Jānis Kolns. (LKA_K_19)

KAZDANGAS GENIUS LOCI
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

Arī tagad tehnikums, atmiņas par tehnikuma laiku ir viena no mutvārdu liecību centrālajām tēmām – stāsti par tehnikuma pedagogiem, pasākumiem (Kartupeļu ballēm, karnevāliem, konkursu “Zemes dēls un Zemes meita”, zivkopju vakariem, Smieklu dienām u. c.), tehnikuma avīzi “Dzeloņdrāts”, fizkolektīvu un tā žurnālu “Ātrāk. Augstāk. Tālāk” joprojām ir kazdandznieku repertuārā, un tos var uzskatīt par ļoti raksturīgu Kazdangas dzīvā mantojuma izpausmes formu. Kazdangas kafejnīcas saimniece Elīna Medene arī pamanījusi, ka cilvēki, kuri nāk uz “Kazbāru”, “visvairāk par tehnikuma laikiem stāsta”.

KAZDANGA GENIUS LOCI
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Tas, ka pils–tehnikums ir Kazdangas identitātes stūrakmens, apliecina arī vairāku satikto kazdandznieku paustās bažas par pils un parka nākotni. Kopš tehnikuma likvidēšanas 2009. gadā pili un parku apsaimnieko pašvaldība, šobrīd pēc pēdējās teritoriālās reformas 2021. gada – Dienvidkurzemes novads, kas ir Latvijas lielākā pašvaldība. Tās teritorijā ir daudzi mantojuma objekti, kas prasa pamatīgus ieguldījumus kā saimnieciski, tā saturiski.

Kad jumts iebruks, tad taisīs pilsdrupas. Baltijā lielākā klasicisma stila pils. Dienvidkurzemes novadam nav izpratne par pils vērtību – tālāk no tevis, sirds sāp mazāk. Kazdanga tagad ir Dienvidkurzemes novada nomale. [...] Agrāk, kad Kazdanga bija Aizputes novadā, bija kāda naudiņa, varēja kādas telpas izremontēt. Tagad – klusums, nekas nenotiek. (LKA_K_7)

Kā mainās Kazdangas ainava – jūtams, ka Kazdanga ir Dienvidkurzemes pati nomale, jūt pagrimumu. Parks nekad nav bijis tik aizaudzis, cik pēdējo divu gadu laikā. Līdz novadu apvienošanai bija 11 strādnieki, varēja vairāk izdarīt. Tagad parku apkopj trīs cilvēki – divas sētnieces un dārzniece. (LKA_K_22)

PAŠAPZIŅA

Tieši Kazdangas pils ar savu bagātīgo vēsturi, sākot no barona Manteifeļa līdz tehnikuma laikiem, daudzu satikto kazdandznieku vidū tiek uzskatīta par šīs vietas galveno vērtību. Novērojams, ka Kazdangas kā vietas skaistums un unikālā vēsture vietējā kopienā veido lepnuma sajūtu.

Kas Kazdangā tas īpašais? Parks, pils – vieta kā tāda. Kad es padomāju, kad dzīvo uz vietas, to nenovērtē, bet mums ir īsta Kurzemes Šveice, šeit varbūt ir mazā Sigulda. To vajag novērtēt! Vispār Latvijā svarīgi ir, lai lauki neizmirtu, nekļūtu tikai par tūrisma objektu. (LKA_K_12)

Kopienas un vienlaikus vietas pašapziņu ceļ arī tas, kas Kazdangā ir viens no lielākajiem muižu parkiem Latvijā un unikāla dīķu sistēma, kuras pirmsākumi saistāmi ar muižas saimniecību (šeit bijusi pirmā pilnsistēmas karpu dīķsaimniecība cariskajā Krievijā, muižas laikā Kazdangā esot bijuši 80 zivju dīķi), vēlāk – ar spēcīgi attīstīto zivkopības nozari kolhoza laikā. Arī mūsdienās makšķerēšana daudzajos dīķos ir iecienīta nodarbe vietējā kopienā, turklāt zvīņas makā vai makšķere garāžā vai aizdurvē ir teju katram kazdandzniekam.

Tehnikumā mācīja agronomus, zootehniķus, zivkopjus – te bija vienīgā vieta Latvijā, jo Kazdangā bija ārkārtīgi spēcīga un izteikta zivkopības tradīcija. Pirmā vieta cariskajā Krievijā, kurā ierīkoja zivju dīķus. Arī muižas parks ir lielākais Latvijā. (LKA_K_4)

Makšķerēšana arī kazdandzniekiem raksturīga lieta. Dienas kārtība – vai ezerā, vai pa kluso kādā zivju dīķī. Trenkāja mūs pavisam. Zivju dīķos bija karpas. Zivis Kazdangā ēd visos laikos. (LKA_K_7)

Pašapziņu rada arī vietējie cilvēki – savulaik pazīstami, aktīvi kazdandznieki, kuru personības un/vai veikums joprojām tiek uzskatīts par nozīmīgām vērtībām un tādējādi arī veido Kazdangas identitāti. Intervijās tiek stāstīts gan par baronu Manteifeli, gan par pirmās atmodas sabiedriskajiem darbiniekiem, kas cēlušies no Kazdangas pagasta – Māteru Juri (1845–1885), Frici Brīvzemnieku (1846–1907). No Kazdangas nāk augsnes zinātnes pamatlicējs un ieviesējs Kārlis Bambergs (1894–1981). Daudzu atmiņās joprojām ir tehnikuma pasniedzēji – spilgtas personības, kas ne tikai sniegušas ieguldījumu tehnikumu audzēkņu izglītībā, bet arī Kazdangas sporta un kultūras dzīvē – visbiežāk tiek piesaukts tehnikuma sporta skolotājs, soļotājs, novadpētnieks un vairāku grāmatu autors Alfrēds Leja (1927–2020), ilggadējais Kazdangas tehnikuma vadītājs Vladislavs Pušmucāns (1911–2013), dendrologs, Kazdangas parka dārznieks Jānis Mežsēta (1894–1975, saukts arī par parka Dieviņu), mākslinieks Ernests Treimanis (1927–2012, viņa kokgriezumi joprojām skatāmi Kazdangas saieta namā), tehnikuma pasniedzējs un kultūras nama vadītājs Jānis Kolns (1928–2014).

Daudz dzirdēts, ka Manteifeļu barons esot bijis despots, taču, kad runāju ar veciem saimniekiem jaunībā, tad viens otrs teica, ka tad, kad viņi ir mācījušies skolā, barons katru sestdienu ir bērniem izdalījis vairākas kastes ar āboliem. (LKA_K_20)

KAZDANGAS GENIUS LOCI
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

Kad Jānis Kolns bija kultūras nama vadītājs, tad te bija mākslinieku tikšanās, te filmas izrādīja, pat daudzu filmu pirmizrādes ir bijušas šeit, nevis varbūt kaut kur lielākās pilsētās, jo Jānim Kolnam bija kontakti, sakari ar māksliniekiem. Šeit ir bijis Gunārs Cilinskis, gan Raimonds Pauls, gan Imants Ziedonis ar dižkoku atbrīvotājgrupu, Margarita Vilcāne, Aija Kukule, Jānis Peters, Jānis Streičs, te varētu saukt un saukt, jo te apgrozījās mākslinieki. (LKA_K_18)

KAZDANGA GENIUS LOCI
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Arī mūsdienās Kazdangā dzīvo sabiedrībā pazīstami cilvēki, ar kuriem kazdandznieki lepojas – maratonists Rainers Meiers, horeogrāfs Jānis Purviņš, Latvijas čempioni skijoringā Aivars Zveja un Agnis Vējkājis.

Vairākās intervijās ar atzinīgiem vārdiem tiek minēti mūsdienās aktīvie kazdandznieki – ilggadējais Kazdangas pagasta priekšsēdētājs Juris Moisejs, kādreizējais tehnikuma direktors, piena pārstrādes uzņēmuma “Elpa” vadītājs Gunārs Sisenis, “Kazbāra” saimnieki un pasākumu rīkotāji Elīna un Ernests Medeņi, pirtniece Māra Tīmane, šīs vasaras sākumā pāragri un traģiski mūžībā aizgājušais “Lauku kūrorta” saimnieks Jānis Rudzroga.

Vietas garu nosaka arī vietējo ļaužu rakstura īpašības. Aicinot intervijās raksturot tipisku kazdandznieku, starp nosauktajām dominē tādas rakstura iezīmes kā strādīgs, radošs, spītīgs, augstprātīgs, sportisks.

Man, kad saka “nē”, es vienmēr izdaru pretēji. (LKA_K_9)

Kazdandzniekiem reizēm ir augstu pacelts deguns – lepība. (LKA_K_10)

Kazdandznieks joprojām ir sportists. Ne velti Kazdangā ir divi stadioni un sporta halle. Vietējie ir aktīvi, vietējos bieži satiek, parkā ejot, skrienot. (LKA_K_22)

NEPĀRTRAUKTĪBA

Lai gan pie Kazdangai raksturīgiem elementiem būtu noteikti nosaucams Kazdangas ķirsis (sena, no muižas laikiem nākusi skābenu un ražīgu ķiršu šķirne) un arī mākslinieka scenogrāfa Albīna Dzeņa (1907–1998) gleznas, kas mājās ir daudziem kazdandzniekiem, tomēr tikai dažās intervijās Kazdangas ķirsis un Dzeņa gleznas tiek minētas un izceltas kā šīs vietas vērtības.

Katru vasaru Liepājas teātra dekorators Albīns Dzenis, kas arī griestu meta autors Kazdangas kultūras namam, pils apaļajā zālē taisījis savu gleznu izstādi, ko pa vasaru sagleznojis Kazdangā. Visiem kazdandzniekiem mājās bijušas viņa gleznas. (LKA_K_8)

Kazdangas ķirši diezgan ticams, ka ir no Manteifeļa laikiem. Vecais ceļš, kas gāja ārā uz Zilēm, viss bija ar ķiršiem nostādīts. Nolasīt grūti, jo augsti tie ķirši. Kazdangas ķiršus vēl mūsdienās selekcionē. (LKA_K_7)

Nepārtrauktība vairāk atklājas vietas piederības atklāsmēs – kazdandznieku atmiņās par savu ģimeni, dzimtas vēsturi, konkrētām dzimtas mājām, piedzimšanu Kazdangā vai Kazdangas pagastā. Vairākiem vietējiem ir svarīgi, ka tepat, Pūceskalna kapos, guļ savējie. Daudzus Kazdangā vieno radniecība, daudziem ir tādi uzvārdi kā Rudzrogas, Puceni, Bahmaņi, Tīmaņi u. c. – “Ķoti daudzi savā starpā saistīti vai nu asinsradniecībā, vai caur precībām. Te visi kā viena liela ģimene” (LKA_K_1). Dzimtas saknes veido spēcīgu piederību vietai.

Pāri ceļam ir sudrabvītols, liels. To mans vectēvs, kad viņam 19 gadi bija. Iedzinis mietu, vienam pusē ceļam un otrā, tas viens nav audzis, tas otrs – sazaļojis. Es rēķināju, ka tam vītolam tagad 114 gadi. (LKA_K_12)

Daudziem bērni aizbraukuši prom, nedomā braukt atpakaļ, bet te ir visas saknes. Es esmu te uzaugusi, katru vietu zinu, bet citur esmu kā ienācēja, kā strādniece. Te es varu visu veidot, vismaz sev. Šeit es pati jūtos kā... Skatoties arī dzimtas likločus, man ir kā misija, ka tas ir jā saglabā. Un apkārt man ir atsaucīgi un iejūtīgi kaimiņi. (LKA_K_12)

Citam patīk, citam nepatīk. Kas Kazdangā ir piedzimis, tam Kazdanga ir te – sirsnīgā. Un tas ir mans! Citādi jau es sen jau būtu nezin, kur! (LKA_K_9)

Es Kazdangā atgriezos tādēļ, ka te izjūtu māju sajūtu. Galvenais jau ir mājas, viss kaut kas mainās. Vietējiem ir tā (māju) sajūta. Tā rodas no vietas – viss te ir zināms, viss ir bērniecībā izstaigāts – visi krūmi, visi meži. Zināmā vietā tu jūties brīvāks. (LKA_K_10)

No Anglijas atbrauc un no Īrijas atbrauc. Tā mēs saejam vismaz vienreiz gadā. Mums ir pasākums, kur ģimenes satiekamies, vismaz māsīcas, brālēni. Šogad arī bija. Mazliet pasēdējām. Cenšas sarīkot katru gadu, tāds kā rituāls. (LKA_K_5)

Vairāki intervijās satiktie kazdandznieki uzsver, ka novērtē savas dzīves vietas skaisto apkārtni un te valdošo mieru.

Dzīve Kazdangā – miers te, bērniem jauki. (LKA_K_21)

Šeit es dzīvoju, var teikt, no dzimšanas. Tajā pašā mājā, tikai citā dzīvoklī. Te ir mierīgi, es te zinu, kas te notiekas. Te mierīga apkārtnē ir. To es caur dzīvošanu zinu. (LKA_K_5)

Mani te pilnīgi viss apmierina. Es aizbraucu uz Lietuvu un Igauniju, bet nu šitā vieta (mana)! Es pa Latviju arī esmu pabraukājusi. Visur, kur ir būts. (LKA_K_11)

Intervijās, izzinot dzīvā mantojuma prakses Kazdangā, parādās arī saikne ar pārmantotām zināšanām no iepriekšējām paaudzēm. Piemēram, Zinta Pencele atceras, ka “pelašķus mana vecāmāte sauca par mērpuķēm, jo mēra laikos tā esot bijusi zāle, kas kādā mērā esot palīdzējusi. [...] Tēvs mācīja, ka ceļa malā ziedus nevajag ievākt.” Tāpat viņa no senčiem pārmantojusi dažādus ticējumus un nostāstus – “Vecaistēvs, ja grābeklis nomests ar zariem uz augšu, teica, ka būs lietus. Teica arī, ka lietus būs, ja bērni neizēdīs šķīvjus.” Daudzi kazdandznieki atceras, kā līduši pa pils pagrabiem, meklējuši tuneļus un ejas uz kapenēm – “viņš (tētis) man stāstīja, ka var ielīst iekšā pieminēklī un izlīst lejā pie ezera, pie kapiem.” (LKA_K_3)

Pārmantojamība novērojama ne tikai ticējumu un nostāstu tālāk nodošanā, bet arī mājas ēdienu gatavošanā gan ikdienā, gan svētkos. Piemēram, Kazdangas “Zilēs” joprojām dzīvas ir no paaudzes paaudzē nodotās receptes, kas pierakstītas burtnīcā. Saimniece Renāte Golberga atceras bērniības ēdienus – skābputru, bukstiņbiezputru, asinsbiezputru, plātsmaizes, speķa raušus, zupu ar kartupeļiem un klimpām. Savukārt Juris Moisejs atceras, kā mamma skābputru vārīja. Viņam vienīgajam tā vēl ģimenē garšo, tad nu atļaujas vienreiz gadā uzvārīt un tad “pats arī strebj. Bet pēdējā laikā nav vairs rūgušpiena, tad Ādolfs līdzēja ar trīslitru burku īsta piena. Labāk man garšo auksta. Pielej pienu, lai ir balta. Klāt speķi un rupjmaizi.” Intervijās tiek pieminēti arī zivju ēdieni, galvenokārt gatavoti no karpām, kas noķertas muižas dīķos.

Uz Jauno gadu daudzi kazdandznieki ceļ galdā ceptu karpu. Mēs regulāri uz Jauno gadu gatavojam karpu, tad no tās izkaltē zviņas, ieliek makā, lai nauda ir. (LKA_K_2)

PAZĪSTAMĪBA

Piederības sajūtu kopienai un arī vietai mūsdienās veido dažādi kopīgi pasākumi. Vairākās intervijās gan izskan nožēla, ka Kazdangā vairs netiek publiski svinēti Jāņi, ka pēdējos gados, iespējams, saistībā ar pandēmijas seku ietekmi, cilvēki kļuvuši mazāk aktīvāki un noslēgtāki.

KAZDANGAS GENIUS LOCI
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

KAZDANGA GENIUS LOCI
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Katrs tagad ir savā aliņā, cilvēki kļuvuši savādāki (citādāki). Vairs nav tik draudzīgi, arī nesavtīga palīdzība cilvēkiem svešāka. (LKA_K_9)

Tomēr ir vairāki publiski pasākumi, kas vieno kazdandzniekus un veido pazīstamības sajūtu, kas atklājas gan ar savstarpējo saišu stiprināšanu kopienā, gan ar savas dzīvesvietas norišu atbalstīšanu. Piemēram, lai arī centralizēti Jāņus Kazdangā (Valātas pilskalnā vai Līgo laukumā) vairs nesvin, “joprojām Jāņu dienā caur Kazdangu brauc pūtējorķestris, ko vietējie sagaida ar našķiem un pīrāgiem” (LKA_K_22). Savukārt Ziemas saulgriežos katru 21. decembri folkloras kopas “Zīle” dalībnieces velk blūķi cauri visai Kazdangai – apkārt skolai, pagastam, veikalam, kultūras namam.

Agrāk sāka (blūķi vilkt) pa dienu, bet cilvēki sūdzējās, jo jāstrādā. Tagad velk vakarā. Blūķis sevī savelk visu negatīvo, kas sakrājies. Pati vilkšana ir tikai viens posms. Blūķi ar asiem priekšmetiem “sakapā”, saskrāpē. Uguns visu pārvērš gaismā, jebkuru sāpi ugunij atdod, un gaisma vairojas. Uguns ir spēcīgs transformators. (LKA_K_15)

Intervijās ar kazdandzniekiem vairākkārt tiek minēti Parka svētki. Tie ir šī gadsimta tradīcija, kas ar vietējo uzņēmēju un zemnieku atbalstu Kazdangā aizsākās 2007. gadā Eiropas kultūras mantojuma dienu programmas “Vēsturiskie dārzi un parki” ietvaros. Parka svētki notiek ik septembri, mēneša pirmajā sestdienā, kad Kazdangā kopā sanāk gan vietējie iedzīvotāji, gan tehnikuma absolventi.

Kazdandzniekus vieno Parka svētki. Uz Parka svētkiem parasti visi kazdandznieki atnāk, tā ir viņu tradīcija. Vienmēr Parka svētki notiek septembra pirmajā nedēļas nogalē, kultūras darbinieki ir sagatavojuši programmu. Uz šiem svētkiem atbrauc arī tie, kas dzimuši Kazdangā, bet devušies dzīvot citur. (LKA_K_2)

Vēl viena no Kazdangas raksturīgām iezīmēm ir daudzie sporta pasākumi, kas uzskatāmi par spēcīgu kopienas vienojošu elementu. Kādreiz Kazdangas dīķos notikušas pašu rīkotas makšķerēšanas sacensības, peldēšanas sacensības, riteņbraukšanas sacīkstes, kazdandznieki piedalījušies orientēšanās sacensībās, spēlējuši pludmales volejbolu, slēpojuši, nodarbojušies ar jāšanas sportu.

Arī mūsdienās sporta dzīve Kazdangā ir aktīva – te notiek dažādas skriešanas sacensības (Kazdangas kross, Mazie apļi (mazākas distances skriešanas sacensības), Mazie Ņiprie (skriešanas sacensības bērniem) u. c.), Ziemas sporta spēles, kur komandas spēlē arī basketbolu, volejbolu. Vasarās Dzirnezerā notiek

peldēšanas sacensības dažādās disciplīnās, starp kurām ir arī peldēšana suniski.

Ja kādreiz sporta dzīvi Kazdangā organizēja soļotājs, tehnikuma sporta skolotājs Alfrēds Leja (pils parkā pat ir uzstādīts piemineklis kazdandzniekiem – Latvijas sporta slavas vairotājiem, tehnikuma 1946.–1996. gada absolventiem), tad mūsdienās tās ir vietējās sportiskās ģimenes – Ņikoforovi, Babri. Maratonists Rainers Meiers pēdējos trīs gadus Kazdangā organizējis Taku maratonu.

Kazdandzniekiem pastāv iespēja būt daļai no amatiermākslas veidotājiem – Kazdangā no 1985. gada ir pūtējorķestris “Kazdanga”, no 1988. gada – folkloras ansamblis “Zīle”, aktīvi vingrinās un uzstājas Kazdangas jauktais koris. Kazdangā aktīvs ir arī nevalstiskais sektors – vietējie iesaistījušies un nodibinājuši vairākas biedrības (biedrība “Kazdangas dzirnavas”, mednieku klubs “Kazdanga”, biedrība “Kodols” u. c.).

Mūsdienās par kopienas sanākšanas vietu vasaras sezonā uzskatāms “Kazbārs”, kuru pirms četriem gadiem blakus Kazdangas dzirnavām izveidoja un atklāja Medeņu ģimene. Kā stāsta Ernests Medenis, “vietējie uz kafejnīcu nāk teju katru dienu”. Ideja par kafejnīcas atvēršanu Medeņiem radusies tāpēc, ka bieži Kazdangā iebraukušie viesi prasījuši, kur te var dabūt labu kafiju. Tā nu Dzirnezerā krastā izveidojuši “teritoriju ar pašu veidotiem noteikumiem”, apzinoties, ka tā ir “vieta, kas allaž ir procesā un kas diktē noteikumus”. Medeņu ģimene pēdējos gados arī rīko Vasaras saulgriežu sagaidīšanu ar revitalizētu tradīciju – raganu dedzināšanu Dzirnezerā, uz pasākumu gan dalībnieku, gan skatītāju lokā pulcējot ļaudis no tuvākas un tālākas apkārtnes. Dzirnezerā Medeņi iznomā arī supus, rīko peldēšanas sacensības, tā mēģinot atjaunot arī šo sporta dzīves tradīciju Kazdangā.

Intervijās satiktie kazdandznieki priecājas, ka pēc ilgāka kļūsuma perioda Kazdangā atkal kaut kas notiek.

Kazdangā jūtams tukšums. Noapaļojot – Kazdangā ir tukšums! Nē – kaut kas jau notiek! Kazbārs. Bijām uz raganu dedzināšanu, iesim skatīties peldēšanas sacensības. Tur ir savādāks skatījums uz lietām, (viņi) ienes kaut kādu svaigumu. (LKA_K_17)

Kazbārs kļuvis tagad par Kazdangas centru. (LKA_K_5)

Liels prieks par Elīnu un Ernestu. Viņi, dzimuši un auguši rīdzinieki, bet atgriezās šeit. Protams, nav viegli. Ienākumi nav tik lieli. Bet – nemet plinti krūmos un mēģina! Līdz ar to viņi atdzīvina Kazdangu, piesaista tūristus, viņi piestāj, iepazīst šo skaisto vietu. (LKA_K_12)

KAZDANGAS GENIUS LOCI
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

KAZDANGA GENIUS LOCI
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE

Secinājumi

Kazdangas nemateriālā kultūras mantojuma elementi veido ciešu saikni ar vietējo cilvēku vietas identitāti. Kazdangas ļaužu dzīvi caurauž nemateriālais kultūras mantojums, kas pastāv līdzās gan ikdienā, gan svētkos kā tautas medicīnas prakses, tradicionālo ēdienu gatavošana un ēšana, teiku un nostāstu stāstīšana, apvidvārdu un izteicienu lietošana, svētku svinēšana. Tas viss veido Kazdangas vietas garu, kas svarīgs gan pašiem vietējiem ļaudīm, gan viesiem, kuriem Kazdanga visbiežāk atklājas kā negaidīts pārsteigums.

Kā svarīgākie nemateriālā kultūras mantojuma elementi, kas stiprina vietējo iedzīvotāju vietas identitāti un veido Kazdangas *genius loci* jeb vietas garu, minami vairāki – teikas un nostāsti par Kazdangas pili un baronu Manteifeli, stāsti par tehnikuma laiku. Kopienas pašapziņu veido arī stāsti par kazdandzniekiem – gan agrāk, gan mūsdienās sabiedrībā zināmiem, aktīviem cilvēkiem, kuru personības un/vai veikums tiek uzskatīts par nozīmīgu vērtību. Vietas piederība spēcīgi atklājas kazdandznieku atmiņās par savu ģimeni, dzimtas vēsturi, konkrētām dzimtas mājām, piedzimšanu Kazdangā vai Kazdangas pagastā. Savukārt piederības sajūtu kopienai un arī vietai mūsdienās veido dažādi kopīgi pasākumi – ne tikai dažādas sporta sacensības, kas ir ļoti raksturīgi Kazdangai kā senāk, tā mūsdienās, bet arī bluķa vilkšana pa ciemu Ziemas saulgriežos, Raganu dedzināšana Dzirnezerā Vasaras saulgriežos, Parka svētki (vienlaikus tehnikuma audzēkņu salidojums) septembrī.

Kaut nemateriālais kultūras mantojums un tā elementi ir būtisks faktors un vienlaikus resurss Kazdangas iedzīvotāju vietas identitātes veidošanā un uzturēšanā, secināms, ka mūsdienās (pētījuma laikā 2023. un 2024. gadā) Kazdangas *genius loci* jeb vietas gars Kazdangā raksturojams kā smeldzošs. To, pirmkārt, veido Kazdangas lauksaimniecības tehnikuma slēgšana 2009. gadā, kad, pēc vietējo iedzīvotāju uzskatiem, dzīve “Kazdangā noplaka” (LKA_K_22) un “dzīvība pazuda” (LKA_K_18), un “ziedu laiki”, kad Kazdangā “ļaužu mudžēja” (LKA_K_11), izbeidzās. Otrkārt, pēdējo teritoriālo reformu rezultātā Kazdangas pagastam kopš 2021. gada kļūstot par lielākā Latvijas novada nomali, kopiena jūtas aizmirsta un sāpīgi uztver to, ka netiek pietiekoši uzturēta un saglabāta Kazdangas pils un parks, ko uzskata par savas dzīvesvietas identitātes stūrakmeni.

Literatūra

- Dameria, C., Akbar, R., Indradjati, P. N., Tjokropandojo, D., S. (2020). A Conceptual Framework for Understanding Sense of Place Dimensions in the Heritage Context. *Journal of Regional and City Planning*, Vol. 31, Issue 2. Pieejams: 10.5614/jpwwk.2020.31.2.3. [sk. 16.06.2024.]
- Dienvidkurzemes novads (2021). *Par novadu*. Pieejams: <https://www.dkn.lv/lv/par-novadu> [sk. 19.06.2024.]
- Girard, L., F., Vecco, M. (2019). Genius Loci: The Evaluation of Places Between Instrumental and Intrinsic Values. *BDC. Bollettino Del Centro Calza Bini*, Vol. 19, Issue 2, pp. 473–495. Pieejams: <https://doi.org/10.6092/2284-4732/7278> [sk. 16.06.2024.]
- Hawke, S. (2012). Sense of place in changing communities: the plurality of heritage values. *Changing World, Changing Views of Heritage: heritage and social change*. Pieejams: https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/ADCOM/ICOMOS_Scientific_Symposium_DUBLIN_2010.pdf [sk. 05.06.2024.]
- Kermani, A. A., Charbgo, N., Alalhesabi, M. (2016). Developing a Model for the Relation between Heritage and Place Identity. *International Journal of Architectural and Environmental Engineering*, Vol. 10, Issue 3. Pieejams: scholar.waset.org/1307-6892/10004130 [sk. 16.06.2024.]
- Lee, J., T., T. (2016). Sense of Place: The Intersection between Built Heritage and Intangible Cultural Heritage in Singapore. *Singapore Management University School of Law Opinion Series*, No JL3/2016. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2942817> [sk. 16.06.2024.]
- Lokas, I., Petrovic, R., Rakonjac, I. (2023). The Essence of Place: Understanding Genius Loci Through Phenomenology. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/376721775_The_Essence_of_Place_Understanding_Genius_Loci_Through_Phenomenology [sk.17.06.2024.]
- Nikišins, J. (2023). *Kvantitatīvās metodes socioloģijā*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/2250> [sk. 28.06.2024.]
- Peng, J., Strijker, D., Wu, Q. (2020). Place Identity: How Far Have We Come in Exploring Its Meanings? *Frontiers in Psychology*, Vol. 11. Pieejams: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2020.00294/full> [sk. 01.07.2024.]
- UNESCO (2003). *Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Pieejams: <https://ich.unesco.org/en/convention> [sk. 19.06.2024.]
- Valsts Zemes dienests (2021). *Administratīvi teritoriālā reforma Latvijā*. Pieejams: https://www.vzd.gov.lv/lv/jaunums/administrativi-teritoriala-reforma-latvija?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [sk. 19.06.2024.]
- Vecco, M. (2019). *Genius loci as a meta-concept*. *Journal of Cultural Heritage*, Vol. 41, pp. 225–231. Pieejams: <https://doi.org/10.1016/j.culher.2019.07.001> [sk. 16.06.2024.]
- Vecco, M., Montagner, E., Srakar, A. (2020). Genius loci: between handcrafts, cultural heritage and local development. *European Journal of Cultural Management & Policy*, Vol. 10, Issue 2. Pieejams: https://www.encatc.org/media/5736-issue2_05_marilena-vecco-eleonora-montagner-andrej-srakar.pdf [sk. 19.06.2024.]
- Qiu, Q. (2023). Identifying the role of intangible cultural heritage in distinguishing cities: A social media study of heritage, place, and sense in Guangzhou, China. *Journal of Destination Marketing & Management*, Vol. 27. Pieejams: <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2023.100764> [sk. 16.06.2024.]

KAZDANGAS GENIUS LOCI
JEB VIETAS GARS
NEMATERIĀLĀ
KULTŪRAS MANTOJUMA
ELEMENTOS

KAZDANGA GENIUS LOCI
OR SPIRIT OF PLACE
IN THE ELEMENTS
OF INTANGIBLE
CULTURAL HERITAGE